

International
JOURNAL OF SOCIAL, HUMANITIES
AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
JOSHASjournal (ISSN:2630-6417)

Architecture, Culture, Economics and Administration, Educational Sciences, Engineering, Fine Arts, History, Language, Literature, Pedagogy, Psychology, Religion, Sociology, Tourism and Tourism Management & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:21

2019

pp.1229-1239

journalofsocial.com

ssssjournal@gmail.com

YAYGIN GELİŞİMSEL BOZUKLUĞU OLAN KARDEŞE SAHİP ERGENLERİN VE NORMAL KARDEŞE SAHİP ERGENLERİN KARDEŞ İLİŞKİLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

COMPARISON OF BROTHER RELATIONSHIPS OF ADOLESCENTS WITH BROAD DEVELOPMENTAL DISORDERS AND ADOLESCENTS WITH NORMAL BROTHERS ACCORDING TO DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

Dilek UYGUR

İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye.

Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER

İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye.

Article Arrival Date : 26.11.2019

Article Published Date : 25.12.2019

Article Type : Research Article

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.223>

Reference : Uygur, D. & Eker, E. (2019). "Yaygın Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Ergenlerin Ve Normal Kardeşe Sahip Ergenlerin Kardeş İlişkilerinin Demografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 5(21): 1229-1239

ÖZET

Bu çalışmanın amacı yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenler ile normal kardeşe sahip ergenlerin kardeş ilişkilerinin demografik özelliklere göre karşılaştırılmasıdır. Araştırmanın evrenini, 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul'daki ortaokul ve lise de öğrenim gören yaygın gelişimsel bozukluğa sahip kardeşi olan ve olmayan ergenleri oluşturmaktadır. Bu temelde anket formu hazırlanarak engelli olan ya da engelli olmayan kardeşlere sahip ergenlere sorular yöneltilmiştir. Araştırmanın örneklemini ise, tabakalandırma yöntemi ile Küçükçekmece, Bahçelievler, Bağcılar ve Esenler'de öğrenim gören öğrencilere yönlendirilmiştir. Söz konusu evren ve örneklem uyumluluğu, toplamda 200 kişiliktir. Bu katılımcılardan 100'ü yaygın gelişimsel kardeşe sahip ergenler, diğer 100'ü ise yaygın gelişimsel kardeşe sahip olmayan ergenlerdir. Örneklem grubunun yaş aralığı 13 ve 18'dir. %42'si kadın, %58'i erkektir. Araştırmada kişisel bilgi formu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek maddeleri ile ilgili, ss, değerleri saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılıklar incelenirken değişkenlerin normal dağılımdan gelmemesi durumunda Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testinden yararlanılmıştır. Nominal değişkenlerin grupları arasındaki farklılıklar incelenirken Ki-Kare analizi uygulanmıştır. Normal dağılımdan gelen değişkenler arasındaki ilişkiler incelenirken Pearson Korelasyon Katsayısından yararlanılmıştır. Sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak 0,05 kullanılmış olup; $p < 0,05$ olması durumunda anlamlı bir farklılığın olduğu belirtilmiştir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar şunlardır: Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenler ve normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenler açısından kardeş ilişkileri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin kardeş ilişkileri ile aile gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ama normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenlerin aile gelir durumu ile Schaeffer ölçeği alt boyut ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Yaygın gelişimsel bozukluğa sahip kardeşi olanların ve olmayan ergenlerin, yaş, kardeş sayıları, ve cinsiyet ile Schaeffer ölçeği alt boyut ve toplam boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaygın Gelişimsel Bozukluk, Kardeş İlişkileri, Yaş, Kardeş Sayısı, Cinsiyet, Aile Gelir Durumu

ABSTRACT

The aim of this study was to compare the sibling relationships of siblings with generalized developmental disorders and adolescents with normal siblings according to demographic characteristics. The population of the study consists of adolescents with and without siblings with pervasive developmental disorder who are educated in secondary and high school in Istanbul in the 2018-2019 academic year. On this basis, a questionnaire was prepared and questions were asked to adolescents with disabled or non-disabled siblings. The sample of the study was directed to the students studying in Küçükçekmece, Bahçelievler, Bağcılar and Esenler by stratification method. The total population and sample compatibility is 200 people. Of these participants, 100 were adolescents with widespread developmental siblings, and 100 were adolescents without widespread developmental siblings. The age range of the sample group was 13 and 18 years. 42% were female and 58% were male. Personal information form and Schaeffer Sister Behavior Assessment Scale were used in the study. The ss values of the scale items were determined. Whitney U and Kruskal Wallis H test, Chi-square analysis, Pearson Correlation Coefficient were used. When interpreting the results, 0.05 was used as the level of significance; If $p < 0.05$, a significant difference was reported.

The results of the study are as follows: There is a significant difference between sibling relationships for adolescents with siblings with common developmental disorders and siblings with normal developmental siblings. There is no significant difference between sibling relationships and sibling relationships of siblings with diffuse developmental disorders, but there is a statistically significant difference between family income status of siblings with normal development siblings and Schaffer scale subscale and total scores. There was no statistically significant relationship between age, number of siblings, gender and Schaffer scale subscale and total dimension scores of adolescents with and without siblings with diffuse developmental disorders.

Keywords: Common Developmental Disorder, Sibling Relationships, Age, Number of Siblings, Gender, Family Income Status

1. GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Sakat Hakları Bildirgesi çerçevesinde engelli, kişisel veya sosyal yaşantısında kendi becerisi dâhilinde yapabileceği işleri, bir noksanlıktan (bedensel veya sonradan meydana gelen durum) kaynaklı olarak yapamaması durumudur (Öztürk, 2011: 17).

Yaygın gelişimsel bozukluk, toplumsal etkileşimde, duygusal karşılıklılıkta, sözel ya da sözel olmayan iletişimlerde, sembolik oyun alanlarında varolan güçlükleri ifade etmektedir. Bu terim şemsiye bir terim olarak görülmekle birlikte, çok sayıda rahatsızlıkları içerisinde barındırma şekli olarak belirtilmektedir. Bu grup içerisinde en çok bilinen tür, otistik bozukluktur (Tortamış Özkaya, 2013: 129). Otistik bozukluklar yerine yaygın gelişimsel bozukluk ifadesi de yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu durum, hastalığın belirtilerinin DSM kapsamında belirtildiği ölçüsüne göre, bu yönde bir ifadeyi içermesinin sonucu olarak gelişmesinden kaynaklıdır (Ayta vd., 2016: 168).

Yaygın gelişimsel bozukluğun kişinin kendisine yönelik etkisi kadar, aile içerisinde de çeşitli etkenleri olabilmektedir. Bu yönde ebeveynlere bağlı etkilerin yanı sıra, en önemli unsurlar içerisinde değerlendirilen bir kapsam ise, kardeş ilişkilerine yönelik etkilerdir. Bu yönde engelli çocukların olduğu ailelerde diğer çocuklar için kullanılmış ifade “unutulmuş çocuklar” şeklinde belirtilmiştir (Atasoy, 2002: 1).

Ailede engelli bir çocuğun varlığı, aileye katılımı ile beraber aile içi ilişkilerini etkilemektedir. Aile dengesinde değişimler yaşanmaktadır. Bu dengeyi kurmada ise belirli bir çabanın gösterilmesi gerekliliği önemli bir yer tutmaktadır. Aile üyelerinin tamamı birbirlerinden etkilenmekle birlikte, kardeşlerin de bu etkilere maruz kaldıkları yadsınamaz bir gerçekliktir. Kardeşlerin öncelikli olarak engelli çocuğu kabul etmeleri beklenmektedir. Fakat bu tür bir yönelim, çocuklarda kıskançlık oluşturabilmekte ve engelli kardeşinin fiziksel durumlarına yönelik utançlara kadar etki edebilecek süreçlerin gelişmesine neden olabilmektedir (Ahmetoğlu, 2004: 2).

Yaygın gelişimsel bozukluğu olan çocukların kardeşlerinin birbirleriyle ilişkileri normal çocukların ilişkilerinden farklılık taşımaktadır. Bu nedenle çocukların bu yöndeki ilişkileri, belirli değerlendirmeleri kapsayan boyutuyla önemlidir. Biyo-sosyal yapı ilişkisi, sosyal-rol

yapı ilişkisi, sistemik yapı ilişkisi ve sosyo-duygusal yapı ilişkisi değerlendirmesi yapılmalı ve yaygın gelişimsel bozukluk problemi olan ya da kardeşlerinin genel durumlarına yönelik incelemeler geliştirilmelidir. Bu durum özellikle de yaygın gelişimsel bozukluğa sahip olan kardeşlerin mevcut ölçülerde kendilerini irdelemelerinde önemli bir boyut olmaktadır (Onat Zoylan, 2005: 17-21).

Bu doğrultuda araştırma, yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin kardeş ilişkilerinin incelenmesini kapsamaktadır. Bu genel amaç çerçevesinde araştırmanın problem cümlesi ve hipotezleri şu şekildedir:

Genel problem: “Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin ve normal gelişime sahip kardeşi olan ergenlerin, kardeş ilişkileri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Genel Hipotez: “Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin ve normal gelişime sahip kardeşi olan ergenlerin, kardeş ilişkileri arasında pozitif bir fark vardır.”

Araştırmanın alt problemleri ise şunlardır:

- ✓ Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin ve normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenlerin kardeş ilişkileri cinsiyet açısından farklılaşmakta mıdır?
- ✓ Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin ve normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenlerin kardeş ilişkileri yaş açısından farklılaşmakta mıdır?
- ✓ Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin ve normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenlerin kardeş ilişkileri kardeş sayısı açısından farklılaşmakta mıdır?
- ✓ Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin ve normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenlerin kardeş ilişkileri aile gelir durumu açısından farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın hipotezleri ise şunlardır:

- ✓ Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin ve normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenlerin kardeş ilişkileri ile cinsiyet arasında pozitif bir fark vardır.
- ✓ Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin ve normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenlerin kardeş ilişkileri ile yaş arasında pozitif bir fark vardır.
- ✓ Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin ve normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenlerin kardeş ilişkileri ile kardeş sayısı arasında pozitif bir fark vardır.
- ✓ Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin ve normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenlerin kardeş ilişkileri ile aile gelir durumu arasında pozitif bir fark vardır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul'daki ortaokul ve lise de öğrenim gören yaygın gelişimsel bozukluğa sahip kardeşi olan ve olmayan ergenleri oluşturmaktadır. Bu temelde anket formu hazırlanarak engelli olan ya da engelli olmayan kardeşlere sahip ergenlere sorular yöneltilmiştir. Araştırmanın örneklemini ise, tabakalandırma yöntemi ile Küçükçekmece Yavuz Sultan Selim Anadolu İHL' de öğrenim gören yaygın gelişimsel kardeşe sahip olmayan ergenlere, Bahçelievler Kazım Beyaz İş Okulu, Bağcılar Lokman Hekim Özel Eğitim Uygulama Okulu ve Esenler Özel Su Damlası Rehabilitasyon Merkezi'nde öğrenim gören yaygın gelişimsel bozukluğa sahip öğrencilerin ergen kardeşlerine yönelik geliştirilmiştir. Söz konusu evren ve örneklem uyumluluğu, toplamda 200 kişiliktir. Bu katılımcılardan 100'ü yaygın gelişimsel kardeşe sahip ergenler, diğer 100'ü ise yaygın gelişimsel kardeşe sahip olmayan ergenlerdir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Toplamda 110'ar kişiye anket formu yöneltilmiştir. Ancak bunlardan hatalı ya da eksik olanlar çıkartılarak 100'er kişilik analiz yapılacak düzeye indirgenmiştir. Sisteme bilgilerin girilmesi ve analizlerin değerlendirilmesi sağlanmıştır. Anket formunda kullanılan ölçek ise Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği

2.2.1. Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği

Araştırmada Schaeffer-Edgerton tarafından geliştirilen ve Mc Hale ve arkadaşları (1986) tarafından tekrar gözden geçirilen normal gelişim gösteren çocukların engelli kardeşleriyle olan farklılıklarını değerlendirmek amacıyla kullanılan hem kardeşlere hem de annelere uygulanan Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek Emine Ahmetoğlu tarafından Susan Mc Hale'den izin alınarak yurtdışından getirilmiştir. Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeğinin anne ve kardeş formlarının öncelikle Türkçe'ye çevirisi yapılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerliğini belirlemek üzere kapsam geçerliği, madde analizi ve yapı geçerliğinin bir yolu olarak da faktör analizi yapılmıştır. Ölçek 30 maddeden oluşmakta, nazik olma, birliktelik-İlgili olma, uzak durma-çekinme, empati, fiziksel saldırganlık olmak üzere beş alt boyut bulunmaktadır. Ölçekte yer alan maddelere verilen tepkiler, hiçbir zaman (1 puan)- nadiren (2 puan)- bazen (3 puan)- sık sık (4 puan)- her zaman (5 puan) şeklinde derecelendirilmiştir. Her bir bölümden alınan yüksek puanlar o bölüme farklılık olumlu oranları vermektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması için araştırmaya Edirne il merkezinde bulunan Trakya Üniversitesi Zihin ve Hareket Özürlü Çocuklar İçin Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi'ne kayıtlı, zihinsel engeli bulunan çocukların kardeşleri ve anneleri dahil edilmiştir. Araştırmanın örneklemini öz anne, baba ve kardeşleriyle birlikte yaşayan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 100 zihinsel engelli ile serebral palsi tanısı almış zihinsel engelli (zihin+hareket engelli) çocuğun 8-18 yaşlar arasındaki normal gelişim gösteren kardeşleri ve anneleri oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil edilen kardeşlerin ve annelerin Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeğinin Uzak Durma-Çekinme ($t(198)=2.33;p<0.05$) ve Birliktelik-İlgili Olma boyutundan aldıkları puan ortalamaları arasındaki farkın ($t(198)=2.26;p<0.05$) yani anne ve kardeş algılamaları arasındaki farklılığın anlamlı olduğu görülmektedir. Uzak durma-çekinme boyutunda kardeşler ($C=9.58$), annelerin ($C=11.04$) değerlendirmelerine göre engelli kardeşlerinden daha az uzak durduklarını ve daha az çekindiklerini, kardeş ilişkilerinde birliktelik-İlgili olma boyutunda, kardeşler ($C=26.95$), annelerin ($C=25.20$) değerlendirmelerine göre engelli kardeşleriyle daha çok birlikte olduklarını ve daha ilgili davrandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmanın sonucuna bağlı olarak Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeğinin normal gelişim gösteren kardeşlerin engelli kardeşi ile ilişkilerini belirlemede ve annelerin normal gelişim gösteren çocukları ile engelli çocukları arasındaki ilişkiyi değerlendirmelerinde, 30 madde ile beş alt boyuttan oluşan, geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirlenmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen veriler lisanlı SPSS 21 paket programı ile analiz edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıklar incelenirken değişkenlerin normal dağılımdan gelmemesi durumunda Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testinden yararlanılmıştır. Nominal değişkenlerin grupları arasındaki farklılıklar incelenirken Ki-Kare analizi uygulanmıştır. 2x2 tablolarda gözlemlenen beklenen değerlerin yeterli hacme sahip olmaması durumlarında Fisher's Exact Test kullanılmış olup RxC tablolarda ise Monte Carlo Simülasyonu yardımıyla Pearson Ki-Kare analizi uygulanmıştır.

Normal dağılımdan gelmeyen değişkenler arasındaki farklılıklar incelenirken Spearman's Korelasyon Katsayısından yararlanılmıştır. Normal dağılımdan gelen değişkenler arasındaki ilişkiler incelenirken Pearson Korelasyon Katsayısından yararlanılmıştır.

Sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak 0,05 kullanılmış olup; $p < 0,05$ olması durumunda anlamlı bir farklılığın olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda ise anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir.

3. BULGULAR

Çizelge 1: Gruplar ile Değişkenler Arasındaki İlişkiye Dair Ki-Kare Testi Sonucu

		Grup						Ki-Kare Testi	
		Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Değil		Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip		Toplam			
		N	%	N	%	N	%	Ki-Kare	P
Cinsiyet	Kadın	40	40	44	44	84	42	0,185	0,667
	Erkek	60	60	56	56	116	58		
	Toplam	100	100	100	100	200	100		
Baba Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	3	3	0	0	3	1,5	*	0,0001
	İlkokul	48	48	19	19	67	33,5		
	Lise	36	36	70	70	106	53		
	Lisans	9	9	11	11	20	10		
	Yüksek Lisans	4	4	0	0	4	2		
	Toplam	100	100	100	100	200	100		
Anne Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	9	9	1	1	10	5	*	0,0001
	İlkokul	53	53	57	57	110	55		
	Lise	32	32	39	39	71	35,5		
	Lisans	5	5	3	3	8	4		
	Yüksek Lisans	1	1	0	0	1	0,5		
	Toplam	100	100	100	100	200	100		
Ailenizin Gelir Düzeyi?	Düşük	10	10	33	33	43	21,5	21,547	0,0001
	Orta	86	86	57	57	143	71,5		
	Yüksek	4	4	10	10	14	7		
	Toplam	100	100	100	100	200	100		

Tablo 1’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan 200 öğrencisinin 84 (%42) kadın, 116 (%58) erkektir. Babalarının eğitim durumu 3 (%1,5) Okur Yazar Değil, 67 (%33,5) İlkokul mezunu, 106 (%53) Lise mezunu, 20 (%10) Lisans mezunu, 4 (%2) Yüksek Lisans mezunudur. Annelerinin eğitim durumu 10 (%5) Okur Yazar Değil, 110 (%55) İlkokul mezunu, 71 (%35,5) Lise mezunu, 8 (%4) Lisans mezunu, 1 (%0,5) Yüksek Lisans mezunudur. Aile gelir durumları 43 (%21,5) düşük, 143 (%71,5) orta, 14 (%7) yüksek gelirlidir.

Çizelge 2: Gruplar Arası ile Schaffer Ölçeği Arasındaki Farklılığa İlişkin Mann Whitney U Testi Sonucu

		Grup						Mann Whitney U Testi		
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort	Z	P
Nazik Olma	Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Değil	100	38,03	39	22	45	5,78	123,67	-5,668	0,0001
	Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip	100	32,16	30	13	45	7,28			
	Toplam	200	35,1	36	13	45	7,19			
Uzak Durma	Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Değil	100	9,35	9	6	23	3,92	79,87	-5,087	0,0001
	Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip	100	12,69	13	6	29	4,97			
	Toplam	200	11,02	10	6	29	4,77			
Birliktelik İlgili Olma	Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Değil	100	24,36	24	7	35	5,67	109,31	-2,156	0,031
	Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip	100	22,41	22,5	9	35	6,52			
	Toplam	200	23,38	23	7	35	6,17			
Empati	Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Değil	100	21,16	22	7	25	4,02	111,81	-2,781	0,005
	Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip	100	19,59	21	8	25	4,4			
	Toplam	200	20,38	21	7	25	4,28			
Fiziksel Saldırganlık	Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Değil	100	4,24	3	3	11	2,01	85,54	-3,922	0,0001
	Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip	100	5,7	5	3	15	2,97			
	Toplam	200	4,97	3	3	15	2,63			
Schaffer Toplam Boyut	Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Değil	100	97,14	99	56	123	11,42	113,16	-3,094	0,002
	Gelişimsel Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip	100	92,55	93	68	114	11,38			
	Toplam	200	94,84	96	56	123	11,6			

Gruplar arasında, Schaffer ölçeği alt boyut ve toplam puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0,05$).

Çizelge 3: Yaygın Gelişimsel Bozukluğa Sahip Kardeşi Olanların, Cinsiyet ile Schaffer Ölçeği Puanlar Arasındaki Farklılığa İlişkin Mann Whitney U Testi Sonucu

		Cinsiyet						Mann Whitney U Testi		
		n	Mean	Median	Min	Max	Ss	Sıra Ort.	z	p
Nazik olma	Kadın	44	33,41	32,5	19	45	7,25	55,05	-1,391	0,164
	Erkek	56	31,18	29,5	13	45	7,23	46,93		
	Toplam	100	32,16	30	13	45	7,28			
Uzak durma	Kadın	44	12,84	12	6	25	4,81	51,52	-0,314	0,754
	Erkek	56	12,57	13	6	29	5,13	49,7		
	Toplam	100	12,69	13	6	29	4,97			
Birliktelik, ilgili olma	Kadın	44	22,84	22	9	35	6,61	52,3	-0,549	0,583
	Erkek	56	22,07	23	11	33	6,48	49,09		
	Toplam	100	22,41	22,5	9	35	6,52			
Empati	Kadın	44	19,25	19,5	9	25	4,64	48,93	-0,481	0,63
	Erkek	56	19,86	21	8	25	4,22	51,73		
	Toplam	100	19,59	21	8	25	4,4			
Fiziksel Saldırganlık	Kadın	44	5,3	5	3	10	2,24	48,49	-0,634	0,526
	Erkek	56	6,02	5	3	15	3,42	52,08		
	Toplam	100	5,7	5	3	15	2,97			
Schaffer Toplam Boyut	Kadın	44	93,64	94	68	114	12,33	53,75	-0,994	0,32
	Erkek	56	91,7	92,5	71	113	10,6	47,95		
	Toplam	100	92,55	93	68	114	11,38			

Çizelge 4: Yaygın Gelişimsel Bozukluğa Sahip Kardeşi Olmayanların, Cinsiyet ile Schaffer Ölçeği Puanlar Arasındaki Farklılığa İlişkin Mann Whitney U Testi Sonucu

		Cinsiyet						Mann Whitney U Testi		
		n	Mean	Median	Min	Max	Ss	Sıra Ort.	z	P
Nazik olma	Kadın	40	37,82	39	22	45	5,84	49,33	-0,322	0,74
	Erkek	60	38,17	40	22	45	5,78	51,28		
	Toplam	100	38,03	39	22	45	5,78			
Uzak durma	Kadın	40	9,43	8	6	23	4,45	49,38	-0,324	0,746
	Erkek	60	9,3	9	6	19	3,56	51,25		
	Toplam	100	9,35	9	6	23	3,92			
Birliktelik, ilgili olma	Kadın	40	24,58	23,5	14	35	5,47	50,75	-0,071	0,944
	Erkek	60	24,22	24	7	35	5,83	50,33		
	Toplam	100	24,36	24	7	35	5,67			
Empati	Kadın	40	21,25	22	9	25	3,77	50,2	-0,086	0,932
	Erkek	60	21,1	22	7	25	4,21	50,7		
	Toplam	100	21,16	22	7	25	4,02			
Fiziksel Saldırganlık	Kadın	40	4,4	3	3	10	1,97	53,34	-0,923	0,356
	Erkek	60	4,13	3	3	11	2,04	48,61		
	Toplam	100	4,24	3	3	11	2,01			
Schaffer Toplam Boyut	Kadın	40	97,48	96	75	123	10,5	49,83	-0,19	0,849
	Erkek	60	96,92	100,5	56	116	12,07	50,95		
	Toplam	100	97,14	99	56	123	11,42			

Bu yönde ifade edilenler incelendiğinde yaygın gelişimsel bozukluğa sahip kardeşi olanların ve yaygın gelişimsel bozukluğa sahip kardeşi olmayanların cinsiyet ile Schaffer ölçeği alt boyut ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$)

Çizelge 5: Yaygın Gelişimsel Bozukluğa Sahip Kardeşi Olanların, Değişkenler ile Schaffer Ölçeği Puanlar Arasındaki İlişkiye Dair Korelasyon Testi Sonucu

Correlations			
		Yaş	Kaç Kardeşiniz var?
Nazik olma	r	-0,013	-0,086
	p	0,895	0,393
	n	100	100
Uzak durma	r	-0,031	0,076
	p	0,762	0,453
	n	100	100
Birliktelik, ilgili olma	r	-0,119	-0,103
	p	0,238	0,307
	n	100	100
Empati	r	-0,05	0,023
	p	0,619	0,821
	n	100	100
Fiziksel Saldırganlık	r	-0,006	0,037
	p	0,956	0,718
	n	100	100
Schaffer Toplam Boyut	r	-0,12	-0,077
	p	0,236	0,448
	n	100	100

Tablo 6: Yaygın Gelişimsel Bozukluğa Sahip Kardeşi Olmayanların, Değişkenler ile Schaffer Ölçeği Puanlar Arasındaki İlişkiye Dair Korelasyon Testi Sonucu

Correlations			
		Yaş	Kaç Kardeşiniz var?
Nazik olma	r	-0,195	-0,064
	p	0,052	0,524
	n	100	100
Uzak durma	r	0,11	0,154
	p	0,274	0,126
	n	100	100
Birliktelik, ilgili olma	r	-0,129	-0,13
	p	0,202	0,196
	n	100	100
Empati	r	-0,077	-0,092
	p	0,446	0,361
	n	100	100
Fiziksel Saldırganlık	r	0,158	0,047
	p	0,117	0,644
	n	100	100
Schaffer Toplam Boyut	r	-0,14	-0,09
	p	0,164	0,375
	n	100	100

Bu yönde ifade edilenler incelendiğinde yaygın gelişimsel bozukluğa sahip kardeşi olanların ve yaygın gelişimsel bozukluğa sahip kardeşi olmayanların Yaş değerleri ile Schaffer ölçeği alt boyut ve toplam boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$). Kardeş sayıları değerleri ile Schaffer ölçeği alt boyut ve toplam boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Çizelge 7: Yaygın Gelişimsel Bozukluğa Sahip Kardeşi Olanların, Aile Gelir Düzeyleri ile Schaffer Ölçeği Puanlar Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonucu

		Ailenizin Gelir Düzeyi?						Kruskal Wallis H Testi			
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	P	İkili Karş.
Nazik olma	Düşük	33	29,91	28	13	45	7,22	40,36	6,147	0,046	1—2
	Orta	57	33,25	35	18	45	7,16	54,99			
	Yüksek	10	33,4	32	20	45	7,2	58,35			
	Toplam	100	32,16	30	13	45	7,28				
Uzak durma	Düşük	33	14,52	14	6	29	5,17	60,62	6,275	0,043	2—1
	Orta	57	11,91	11	6	25	4,65	46,24			
	Yüksek	10	11,1	11	6	20	4,82	41,4			
	Toplam	100	12,69	13	6	29	4,97				
Birliktelik, ilgili olma	Düşük	33	21,48	22	9	33	6,9	46,55	1,334	0,513	-
	Orta	57	22,67	23	10	35	6,29	51,49			
	Yüksek	10	24	25,5	14	35	6,73	57,9			
	Toplam	100	22,41	22,5	9	35	6,52				
Empati	Düşük	33	18,85	20	8	25	4,66	45,71	1,772	0,412	-
	Orta	57	20,14	21	10	25	4,06	53,82			
	Yüksek	10	18,9	21,5	9	25	5,34	47,4			
	Toplam	100	19,59	21	8	25	4,4				
Fiziksel Saldırganlık	Düşük	33	6,97	7	3	15	3,25	62,61	9,226	0,01	2—1
	Orta	57	5,14	4	3	14	2,72	45,01			
	Yüksek	10	4,7	3,5	3	7	2	41,85			
	Toplam	100	5,7	5	3	15	2,97				
Schaffer Toplam Boyut	Düşük	33	91,73	93	68	113	11,79	48,3	0,287	0,866	-
	Orta	57	93,11	93	71	114	10,89	51,68			
	Yüksek	10	92,1	94,5	70	114	13,68	51,05			
	Toplam	100	92,55	93	68	114	11,38				

Çizelge 8: Yaygın Gelişimsel Bozukluğa Sahip Kardeşi Olmayanların, Aile Gelir Düzeyleri ile Schaffer Ölçeği Puanlar Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonucu

		Ailenizin Gelir Düzeyi?						Kruskal Wallis H Testi			
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	h	p	İkili Karş.
Nazik olma	Düşük	10	34,1	34	22	44	6,17	31,4	7,691	0,021	1—3
	Orta	86	38,28	40	22	45	5,61	51,51			
	Yüksek	4	42,5	44	37	45	3,79	76,5			
	Toplam	100	38,03	39	22	45	5,78				
Uzak durma	Düşük	10	11,4	12	6	19	3,81	70	5,381	0,068	-
	Orta	86	9,09	9	6	23	3,8	48,55			
	Yüksek	4	9,75	7	6	19	6,24	43,63			
	Toplam	100	9,35	9	6	23	3,92				
Birliktelik, ilgili olma	Düşük	10	20,5	22	7	27	5,54	31,9	6,727	0,035	1—3
	Orta	86	24,58	24	8	35	5,47	51,6			
	Yüksek	4	29,25	30,5	21	35	6,02	73,25			
	Toplam	100	24,36	24	7	35	5,67				
Empati	Düşük	10	19,5	20,5	7	25	5,06	38,45	3,366	0,186	-
	Orta	86	21,24	22	9	25	3,92	51,07			
	Yüksek	4	23,5	24,5	20	25	2,38	68,38			
	Toplam	100	21,16	22	7	25	4,02				
Fiziksel Saldırganlık	Düşük	10	5,4	5	3	9	2,37	67,4	5,448	0,066	-
	Orta	86	4,15	3	3	11	1,97	48,99			
	Yüksek	4	3,25	3	3	4	0,5	40,75			
	Toplam	100	4,24	3	3	11	2,01				
Schaffer Toplam Boyut	Düşük	10	90,9	93,5	56	103	13,63	36,85	7,092	0,029	1—3
	Orta	86	97,35	99	59	123	10,98	50,6			
	Yüksek	4	108,25	109	101	114	5,62	82,5			
	Toplam	100	97,14	99	56	123	11,42				

Yaygın gelişimsel bozukluğa sahip kardeşi olanların, aile gelir düzeyleri arasında nazik olma alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Yaygın gelişimsel bozukluğa sahip kardeşi olmayanların, aile gelir düzeyleri ile Schaffer toplam boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p>0,05$). Yüksek gelirlilerin puanları düşük gelirlilerin puanlarına göre anlamlı derecede yüksektir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Gruplar arası ilişkilere yönelik bulgular değerlendirildiğinde ise nazik olma, uzak durma, birliktelik, ilgili olma, empati gösterme, fiziksel saldırganlık halinde bulunma durumları arasında ilişki Schaffer ölçeği ile belirlenmiştir. İfade edilen ölçütler ise genel kapsamda, bir çocuğun ilişkiyi kurma izlenimlerine dayalı etkinliklerdir. Ancak anlamlı olmakla birlikte, yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip olanların olmayanlara göre nazik olma puanları, birliktelik puanları, empati duyma puanları ve toplam puanları anlamlı derecede düşüktür. Yalnızca uzak durma ve fiziksel saldırganlık puanları anlamlı derecede yüksektir. Bu durumda Schaffer ölçeği alt boyut ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır (Çizelge 2) Eliçin ve Diken (2011) tarafından geliştirilen çalışmada da bu tür bir ayırimsama yapılmış, fiziksel saldırganlık üzerinde yoğunlaşma gösterilmiştir. Bu tür ilişkilerin varlığı, genel olarak araştırma çerçevesinde de belirtildiği üzere ailenin gelir durumu etkilidir. Ailenin bilgi durumunun da etkin olması, bu durumda karşımıza çıkmaktadır. Özellikle de uzak durma ve fiziksel saldırganlık puanlarındaki yükseklik, literatür kapsamındaki araştırmaları da kanıtlamaktadır. Ancak saldırganlık etkisi, yaygın gelişimsel bozukluğa sahip çocukların kardeşlerinde bu tür bir yönelimi ortaya koyması açısından değerlendirilmelidir. Saldırgan davranışlarının azaltılması eğilimi, eğitimlerin ve özellikle de bireysel eğitimlerin sunulması ile sağlanabilmektedir. Bu durum ayrıca, diğer kardeşlerin davranışlarına da etki yapması açısından önemlidir.

Schaffer ölçeği alt boyut ve toplam puanlarına bakıldığında yaygın gelişimsel kardeşe sahip ergenler ve normal gelişime sahip kardeşi olan ergenlerin kardeş ilişkileri cinsiyet açısından farklılaşmamaktadır (Çizelge 3-4).

Yaygın gelişimsel bozukluğa sahip kardeşi olan ergenlerin ve normal kardeşe sahip olan ergenlerin, yaş değerleri ile kardeş sayısı değerlerinin Schaffer ölçeği ile anlamlı bir ilişki bulunmadığı belirlenmiştir (Çizelge 5-6). Ancak bu yönde bir değerlendirme Bulut ve Karaman (2018) tarafından geliştirilmiştir. Yakın yaş grubunda bu tür sorunların daha fazla olduğu ifade edilmiştir, fakat bu çalışma doğrultusunda anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı belirlenmiştir. İki çalışmayı karşılaştırdığımızda; bu çalışmada engel türü olarak yaygın gelişimsel bozukluğa sahip bireylerin 13-18 yaş arasındaki kardeşlerine anket yapıldı. Bulut ve Karaman'ın 2018 yılında yaptıkları çalışmada ise bir yaş sınırlaması ve engel sınırlaması olmadığını görüyoruz.

Toplam puanlara baktığımızda yaygın gelişimsel bozukluğa sahip kardeşi olan ergenlerin aile gelir durumu ile Schaffer ölçeği alt boyut ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (Çizelge 7) ama normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenlerin aile gelir durumu ile Schaffer ölçeği alt boyut ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (Çizelge 8). Böyle bir ilişkiye yönelik literatür çalışmaları incelendiğinde ise, kardeş ilişkilerinin belirli yapılardan etkilendiği ifadesi üzerine durulduğu görülmektedir. Bu yapılar ise biyo-sosyal yapı, sosyal-rol yapısı, sistemik yapı ve sosyo-duygusal yapıdır (Onat Zoylan, 2005).

Bu duruma yönelik değerlendirme, yaygın gelişimsel bozukluğu olan ergenlerin sosyo-ekonomik ölçütlerini değerlendirme ile ilişkilidir. Bu tür durumlarda ekonomik unsurlar, en önemli faktördür. Düşük gelirin olması halinde ise problemlerde artış oluşabilmektedir (Ertürk, 2009). Gelir durumu ile çocuğun davranışları arasındaki farklılık, literatür çalışmalarını

destekler düzeydedir. Bu yönde düşük gelirli olma hali, çocukların bu tür durumlarda daha fazla stres yaşamalarının bir sonucu olmaktadır (Bozbey Akalın, 2005).

Araştırmada elde edilen sonuçlar şunlardır: Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenler ve normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenler açısından kardeş ilişkileri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Yaygın gelişimsel bozukluğu olan kardeşe sahip ergenlerin kardeş ilişkileri ile aile gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ama normal gelişime sahip kardeşleri olan ergenlerin aile gelir durumu ile Schaffer ölçeği alt boyut ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Yaygın gelişimsel bozukluğa sahip kardeşi olanların ve olmayan ergenlerin, yaş, kardeş sayıları, ve cinsiyet ile Schaffer ölçeği alt boyut ve toplam boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

5. ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmada elde edilen bulgulara dayanarak, aşağıda maddeler halinde sıralanan öneriler geliştirilmiştir.

- ✓ Bizim YGB'ye sahip kardeşleri olan ergenlerle yaptığımız bu çalışma diğer engel grupları ile de yapılarak literatüre gerekli katkı sağlanması.
- ✓ Normal kardeşin engelli kardeşe karşı daha bilinçli davranması için gerekli eğitimin rehabilitasyon merkezleri tarafından verilmesi.
- ✓ Engelli kardeşe sahip normal kardeşin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve ihtiyaçlarına bağlı olarak destek verilmesi.
- ✓ Belediyelerin kardeş ilişkileri ve akran ilişkileri açısından özel günlerde bireylere etkinlikler düzenlemesi.
- ✓ Milli Eğitim rehber öğretmenlerinin öğrencileri YGB hakkında bilgilendirmesi.
- ✓ Engelli kardeşi olan ergenlerin grup çalışması yaparak birbirlerini desteklemeleri.

KAYNAKÇA

- Ahmetoğlu, E. & Aral, N. (2004). *Zihinsel Engelli Çocukların Kardeş İlişkilerinin Anne ve Kardeş Algılarına Göre Değerlendirilmesi*, Ankara: Bilimsel Araştırma ve İncelemeler.
- Ahmetoğlu, E. & Aral, N. (2008). Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 379-388.
- Atasoy, S. (2002). *Engelli (Otistik) Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kardeş İlişkilerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ayta, S., Gürses, C., Topçu Bilgen, Z., Kılınçarslan, A. & Eraksoy, M. (2016). Yaygın Gelişimsel Bozukluğu Olan Çocuklarda Klinik ve Elektroensefalografi Bulguları. *Türk Journal Neurol*, 22, 167-176.
- Bozbey Akalın A.O. (2005). *Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların Abla ve Ağabeylerinin Sosyal Beceri Düzeyi ve Kardeş İlişkileri*. (Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bulut, S. & Karaman, H.B. (2018). Engelli Bireyin Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismarı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(2), 277-301.
- Eliçin, Ö. & Diken, İ.H. (2011). Türkiye'de Yaygın Gelişimsel Bozukluklar Alanında Gerçekleştirilen Lisansüstü Tez Çalışmalarının Gözden Geçirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(2), 17-44.

Ertürk, B. (2009). *Entegre Eğitime Katılan ve Katılmayan Engelli Çocukların Kardeş İlişkilerinin Anne ve Kardeş Algularına Göre Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Mc Hale, S. M., Sloan, J. & Simeonsson, R. J. (1986). *Sibling relationships of children with autistic, mentally retarded and nonhandicapped brothers and sisters*. Journal of Autism and Developmental Disorder, 16(4), 399-413.

Onat Zoylan, E. (2005). *Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Olmayan Bireylerin Kardeş İlişkilerinin Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Öztürk, M. (2011). *Türkiye’de Engelli Gerçeği*, İstanbul: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği.

Tortamış Özkaya, B. (2013). Yaygın Gelişimsel Bozukluklardan Otizm Spektrum Bozukluğuna Geçiş: DSM-5’te Karşımıza Çıkan Değişiklikler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 127-139.